

УДК 658.7:338.432

Соколюк С.Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності**Уманського національного університету садівництва*

Sokolyuk Serhiy

*Candidate of Economics Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Business, Trade and Stock Exchanges
Uman National University of Horticulture*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

ORGANIZATION CHARACTERISTICS OF RESOURCE POTENTIAL OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN AGRARIAN SECTOR

АНОТАЦІЯ

У статті визначено, що процеси активізації інноваційної діяльності та забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору ґрунтуються на їх ресурсних можливостях. Описано вимоги, які висуваються до ресурсів в процесі забезпечення ефективного аграрно-промислового виробництва. Сформульовано основні засади ресурсного забезпечення інноваційного розвитку в ринкових умовах господарювання, що забезпечують підприємствам аграрно-промислового виробництва оптимальний розподіл наявних ресурсів та можливостей задля підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Висвітлено напрями ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємств, структуру яких визначають інноваційні процеси та їх взаємозв'язки, що відбуваються в межах аграрного сектору економіки. Обґрунтовано, що економіко-математичне моделювання дасть змогу поліпшити інноваційні напрями діяльності підприємств аграрного сектору на основі вдосконалення управління їх ресурсним потенціалом.

Ключові слова: ресурси, ресурсний потенціал, забезпечення, інноваційні напрями розвитку, аграрний сектор, підприємства аграрно-промислового виробництва, моделювання.

АННОТАЦИЯ

В статье определено, что процессы активизации инновационной деятельности и обеспечения инновационного развития предприятий аграрного сектора основываются на их ресурсных возможностях. Описаны требования, предъявляемые к ресурсам в процессе обеспечения эффективного аграрно-промышленного производства. Сформулированы основные принципы ресурсного обеспечения инновационного развития в рыночных условиях хозяйствования, обеспечивающие предприятиям аграрно-промышленного производства оптимальное распределение имеющихся ресурсов и возможностей с целью повышения конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции. Освещены направления ресурсного обеспечения инновационного развития предприятий, структуру которых определяют инновационные процессы и их взаимосвязи, происходящие в пределах аграрного сектора экономики. Обосновано, что экономико-математическое моделирование позволит улучшить инновационные направления деятельности предприятий аграрного сектора на основе совершенствования управления их ресурсным потенциалом.

Ключевые слова: ресурсы, ресурсный потенциал, обеспечение, инновационные направления развития, аграрный сектор, предприятия аграрно-промышленного производства, моделирование.

ANNOTATION

The modern need in innovative development of the agricultural sector in economy puts forward new requirements for the methods of organization, forms and methods of providing innovation-oriented activities with appropriate resources. It is determined that the pro-

cesses of activation of innovative activity and ensuring innovative development of enterprises in the agricultural sector are based on their resource capabilities. The necessity of full-scale resource provision of innovation activity of enterprises of the agrarian sector of the economy is explored, since only the path of innovation development can provide a quick reorientation to new technologies. The requirements for resources in the process of ensuring effective agricultural and industrial production are described. The essential basis of resource support of innovative development of enterprises in the agricultural sector in economy is considered. The basic principles of resource support of innovative development in market conditions of management, providing enterprises of agricultural and industrial production the optimal distribution of available resources and opportunities to improve the competitiveness of agricultural products. It is proved that ensuring the efficiency of innovative activity of enterprises in the agricultural sector requires the use of a set of measures and resources. They make up the system of their resource provision in common. The directions of resource support of innovative development of enterprises are pointed out. Their structure is determined by innovative processes and their interrelations occurring within the agricultural sector in economy. The ecological and economic approach to improve the structure of agricultural land is taken into consideration. This approach will let enterprises in the agricultural sector gradually move to the model of innovative development and encourage agricultural producers to use resource-based technologies. It is proved that economic and mathematical modeling will improve the innovative activities of enterprises on the basis of improving the management of its resource potential.

Key words: resources, resource potential, provision, innovative directions of development, agrarian sector, enterprises of the agro-industrial production, modeling.

Постановка проблеми. Перехід до ринкових умов господарювання зумовив низку трансформаційних процесів, що є найважливішими елементами соціально-економічного розвитку економіки України, головною метою яких є розбудова конкурентоспроможного вітчизняного агросектору економіки, що стає можливим за умови переходу підприємств аграрно-промислового виробництва на інноваційний шлях розвитку. Серед суб'єктів аграрного сектору є підприємницькі структури, які завдяки достатнім фінансовим можливостям, перш за все залученню капіталу з інших галузей, системно впроваджують передові інноваційні розробки. Переважно це підприємства з вирощування зернових та

технічних культур, овочів закритого ґрунту, а також скотарського, свинарського та птахівничого напрямів спеціалізації, що мають сучасну техніку та використовують новітні технології. Сучасна необхідність інноваційного розвитку аграрного сектору економіки висуває нові вимоги до методів організації, форм та засобів забезпечення інноваційно спрямованої діяльності відповідними ресурсами. Адже результативними ознаками прискореного економічного, соціального й екологічного розвитку агросектору мають стати визначення параметрів оптимального забезпечення та раціонального використання відповідних видів ресурсів для розвитку інноваційних процесів, раціональний розподіл використання ресурсів та особливості формування ресурсного потенціалу підприємств аграрно-промислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання ресурсного забезпечення як необхідної умови ефективної виробничо-господарської діяльності підприємств, що вибрали інноваційний шлях розвитку, розглядається в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, як О. Березін, С. Войтко, В. Габор, Л. Катан, О. Кузьменко, Т. Моїсеєнко, Г. Підлісецький, О. Плотник, А. Полянська, В. Россоха, М. Салун, Н. Сіренко, С. Сирцева, М. Толкач, А. Улезько, О. Ульянченко, Т. Шаталова, Й. Шумпетер.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Нині важливим є визначення напрямів ресурсного забезпечення підприємств аграрного сектору, які функціонують на інноваційних засадах, задля забезпечення їх ефективної виробничо-господарської діяльності та окреслення основних шляхів поліпшення використання ресурсного потенціалу в умовах зростаючої конкуренції в галузі виробництва аграрно-промислової продукції. Саме тому існує реальна потреба проведення аналізу ресурсного забезпечення інноваційної діяльності підприємств у межах агросектору, що вимагає обґрунтування відповідного методичного інструментарію.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є формування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо оптимізації ресурсного забезпечення підприємств аграрного сектору, які вибрали інноваційний шлях розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України в сучасних ринкових умовах залежить від ефективності діяльності підприємств аграрно-промислового виробництва та їх готовності впроваджувати інноваційні проекти, а успішність впровадження інноваційних розробок залежить від їх ресурсного потенціалу, необхідного для реалізації та підтримки таких проектів. Отже, ресурсне забезпечення функціонування підприємств аграрного сектору стає основою реалізації економічної функції

суб'єктів господарювання та забезпечує ефективність їх виробничо-господарської діяльності.

Значення та вплив ресурсів на ефективність функціонування підприємств аграрного сектору визначаються роллю, яку відіграють усі складові ресурсного потенціалу для досягнення цілей підприємства, можливостями його заміни, рівнем впливу ціни на окремі ресурси, а оцінюється системою показників, що характеризують ефективність використання окремих видів ресурсів суб'єктів господарювання та визначають їх вплив на кінцеві результати діяльності [1].

З огляду на те, що економічний розвиток підприємств аграрно-промислового виробництва щодо сучасної науки є інноваційним процесом, пов'язаним із введенням та використанням у виробничому процесі різноманітних нововведень, підтримкою їх належного функціонування й певного рівня інноваційності, потрібна постійна наявність відповідних ресурсів з виконанням певних вимог до них (рис. 1), що забезпечуватимуть цей процес. Ресурси характеризують діалектичну протилежність результатів виробництва, адже вони обумовлюють ці результати, перебуваючи з ними в нерозривній єдності, але не будучи тотожними їм [2]. Виходячи з цього, можемо сказати, що саме ресурси, які складають основу ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору, відіграють значну роль у забезпеченні інноваційного розвитку та слугують досягненню їх стратегічної мети.

Кожен процес щодо здійснення інноваційної діяльності на підприємстві агросектору потребує відповідного (рівноцінного) ресурсного забезпечення. Його орієнтація на конкретні інноваційні процеси є успішною умовою їх протікання та досягнення очікуваного результату. Однак позитивний інноваційний результат функціонування підприємств аграрного сектору потребує не лише використання наявних ресурсів, але й поєднання кількісних показників кожного ресурсу та їхніх конкретних потенційних характеристик, тобто потенціалу [4]. Такі ресурсні можливості сприяють поліпшенню діяльності підприємств аграрно-промислового виробництва та залежать від особливостей формування їх ресурсного потенціалу, який завжди був об'єктом управління й стосувався всіх сфер діяльності економічних суб'єктів господарювання. Однак відставання теоретичних розробок від практики управління на сучасному етапі пояснюється стрімкою появою нових видів ресурсів, джерел їх формування та способів оцінювання [5], а нові ресурси вимагають адекватних методів, технологій та правил ресурсного забезпечення діяльності підприємств аграрного сектору.

Ресурсне забезпечення Й. Шумпетер описує «як якісно і кількісно нову комбінацію економічних ресурсів, що забезпечують зміну техніки і перехід до нового укладу та зростання доходів за рахунок інновацій» [6, с. 121]. Н. Сіренко та С. Сирцева обґрунтовують ресурсне забезпечення інноваційного розвитку під-

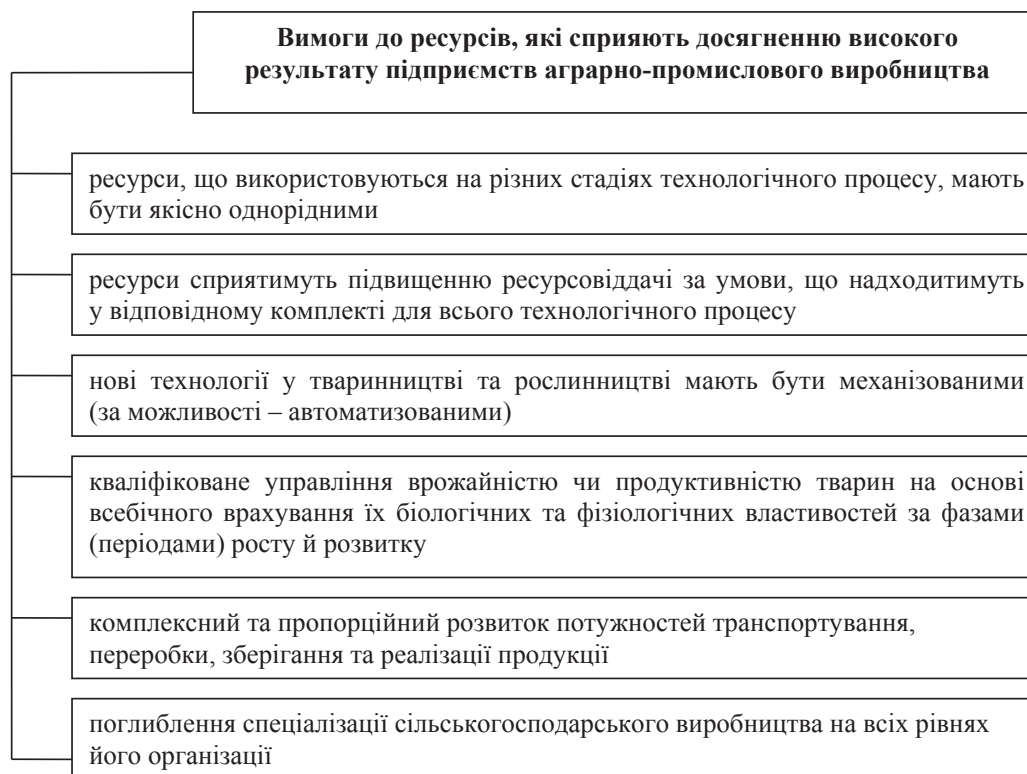

Рис. 1. Вимоги до ресурсів у процесі забезпечення аграрно-промислового виробництва
Джерело: сформовано на основі [3, с. 42–43]

приємства як комплексну систему, яка характеризується наявним ресурсним потенціалом, що включає сукупність ресурсів та зусиль, а також відповідні організаційно-економічні відносини, які спрямовуються на досягнення визначеного рівня їх інноваційної активності [7, с. 18]. Натомість С. Войтко та Т. Моїсеєнко пропонують розглядати ресурсне забезпечення крізь призму комплексу заходів, вжиття яких відбувається щодо ресурсів у процесі інноваційної діяльності, таких як пошук, переваги, композиція, ротація, модифікація та використання ресурсів [8, с. 55]. Отже, розгляд ресурсного забезпечення суб'єктів господарювання, що функціонують на інноваційних засадах через сукупність заходів єдності відповідних ресурсів, які узгоджуються з інноваційними процесами, проковує пошук нових способів та можливостей оптимізувати процес формування та використання ресурсного потенціалу, впровадження новітніх досягнень для підвищення конкурентоспроможності аграрно-промислового виробництва.

Ресурсне забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору – це комплексний процес, який складається з низки процедур (мобілізація, накопичення, розподіл та перерозподіл тощо), спрямованих на раціональне та ефективне використання ресурсів, як наслідок, зниження ризиків у виробничій діяльності суб'єктів підприємництва та пошук резервів ресурсоощадного аграрно-промислового виробництва. Цей процес характеризується різноманітними напрямками, структуру яких визна-

чають інноваційні процеси та їх взаємозв'язки, що відбуваються в межах підприємств аграрного сектору. Отже, ними є:

- здійснення фундаментальних пошукових та прикладних досліджень, розроблення концепції інноваційної продукції на основі наявного потенціалу ресурсів підприємств аграрно-промислового виробництва;
- удосконалення використання складових ресурсного потенціалу та визначення резервів економії його структурних елементів у межах підприємств, що функціонують на інноваційних засадах;
- визначення масштабів та можливостей інноваційного потенціалу підприємств аграрного сектору;
- забезпечення енерго- та ресурсоощадного аграрно-промислового виробництва;
- здійснення технічного переоснащення підприємств аграрного сектору, зміцнення їх енергетичної бази;
- сприяння розвитку ринкової інфраструктури в межах аграрного сектору;
- обґрунтування можливостей зміцнення фінансово-кредитної забезпеченості аграрно-промислового виробництва тощо.

Ресурсне забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору має охоплювати відтворення та подальший розвиток матеріально-технічної бази, комплексну механізацію технологічних процесів та їх поступову автоматизацію, відновлення та збереження родючості земельних ресур-

сів, підвищення показників урожайності сільськогосподарських культур тощо. Для підприємств промислової переробки аграрної продукції таким заходом зазвичай є забезпечення сировиною, матеріалами, комплектуючими, напівфабрикатами, готовими виробами, необхідними для виробничого та невиробничого споживання задля його ефективного функціонування та повного завантаження виробничих потужностей.

Таким чином, ресурсний потенціал підприємств, що функціонують на інноваційних засадах у межах окремих секторів економіки країни, характеризується структурою необхідних та доступних ресурсів залежно від галузевої належності, характеру виробництва, місцезнаходження; системою прийняття рішень щодо ресурсного забезпечення розроблення та виконання ресурсних стратегій, залежних від форм власності та рівня управління підприємством; оптимальним співвідношенням ресурсів для досягнення певних цілей інноваційного розвитку. Структура ресурсного забезпечення для кожного підприємства аграрного сектору є індивідуальною, адже вона залежить від специфіки галузі, у якій функціонує суб'єкт господарювання, рівня економічного розвитку окремого сектору економіки, стану ресурсного потенціалу, вибраної стратегії подальшого розвитку. Так, у ресурсній забезпеченості сільськогосподарського виробництва земля складає понад 40%, трудові ресурси – близько 39%, основні та оборотні засоби – 20–21% [9]. В представленій структурі ресурсного забезпечення відсутня інноваційна складова, хоча в сучасних умовах інноваційні ресурси забезпечують підприємствам агросектору конкурентні позиції та виживання у довгостроковій перспективі.

Ґрунтуючись на тезі про те, що земельні ресурси є основою аграрно-промислового виробництва, вважаємо за необхідне розглянути еколого-економічний підхід до обґрунтування оптимальної структури сільськогосподарських угідь, що дасть змогу підприємствам аграрного сектору поступово переходити на модель інноваційного розвитку та спонукати сільськогосподарських товаровиробників до застосування ресурсо-економічних технологій, підтримання родючості ґрунтів, оптимізації складу та структури ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень тощо. Так, вченими обґрунтовується необхідність вилучення з інтенсивного обробітку частки ріллі із зосередженням наявного ресурсного потенціалу на меншій площі, однак з більшою ефективністю. Ця теза лежить в основі дослідження моделювання структури посівних площ на основі еколого-економічного зонування сільськогосподарських угідь, сутність якої полягає в тому, що збільшення продуктивності галузі рослинництва визначається еколого-біологічною відповідністю рослин, які культивуються на цій території, якості навколишнього природного середовища цієї території [10].

Реалізація моделі, особливістю якої є розподіл посівних площ сільськогосподарських культур між окремими зонами, дасть змогу знайти резерви для вивільнення земель задля їхньої консервації та подальшої трансформації в луки й пасовища за оптимізації агроландшафтів [11].

Економіко-математичне моделювання дасть змогу поліпшити напрями діяльності підприємства на основі вдосконалення управління його ресурсним потенціалом шляхом вжиття таких заходів, як зменшення витрат на ресурсне забезпечення діяльності підприємства шляхом їх раціонального використання; уникнення непотрібних (економічно недоцільних) напрямів діяльності, що вимагають залучення додаткових ресурсів; створення конкурентних переваг на основі пошуку та вибору такої структури ресурсного забезпечення, що дасть змогу повніше використовувати внутрішній потенціал розвитку підприємства. Водночас необхідною умовою ефективного використання наявних ресурсів є їх інтенсивне використання, що базується на впровадженні передових досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, застосуванні нових технологій, підвищенні рівня освіти та кваліфікації працівників, поліпшенні форм та методів організації виробництва, економічній витраті людських, фінансових та природних ресурсів тощо.

Висновки. Ресурсне забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрно-промислового виробництва є важливим моментом визначення темпів зростання виробництва та ефективності їх функціонування. Кожне підприємство аграрного сектору за умови раціонального й оптимального залучення та використання власного потенціалу ресурсів на відповідному етапі інноваційної діяльності має можливість забезпечити створення умов для впровадження інновацій у виробничий процес. Таким чином, в умовах сьогодення забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств агросектору потребує вжиття комплексу заходів та ресурсів, які в сукупності складають систему їх ресурсного забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Полянська А. Ресурсне забезпечення розвитку організацій в сучасних умовах господарювання. URL : file:///C:/Users/Skynet/Desktop/%D0%A0%D0%9F/81.pdf (дата звернення: 21.02.2019).
2. Шаталова Т. Ресурси и оптимальные размеры производства. *АПК : экономика, управление*. 1998. № 7. С. 64–68.
3. Березін О., Плотник О. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку : монографія. Полтава : Інтер-Графіка, 2012. 221 с.
4. Россоха В. Методологічні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК. *Економіка АПК*. 2005. № 8. С. 36–42.
5. Салун М. Структура ресурсного потенціалу промислових підприємств. *Комунальне господарство міст*. 2012. № 102. С. 170–178.

6. Шумпетер Й. Теория экономического развития / пер. с нем. В. Автономова и др. Москва : Прогресс, 1982. 455 с.
7. Сіренко Н., Сирцева С. Ресурсне забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2015. 266 с.
8. Моїсеєнко Т.Є., Войтко С.В. Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності підприємств : монографія. Київ : Альфа-Реклама, 2014. 149 с.
9. Гуроров О. Напрями формування сталого сільськогосподарського землекористування в умовах трансформації земельних відносин. *Вісник Білоцерківського національного аграрного університету*. 2010. Вип. 4 (81). С. 28–33.
10. Лазаренко П. Еколого-біологічні основи сільськогосподарського районування території. Дніпропетровськ : Пороги, 1995. 476 с.
11. Катан Л., Катан В. Економіко-математичне моделювання ресурсного потенціалу підприємств аграрної сфери в досягненні цілей сталого розвитку. *Агросвіт*. 2018. № 6. С. 3–7.
4. Rossokha V. (2005) Metodolohichni aspekty formuvannya ta rozvytku potentsialu pidpriemstv ahranoi sfery APK [Methodological aspects of formation and development of the potential of agrarian sector enterprises in agroindustrial complex]. *Ekonomika APK*. Vol. 8, pp. 36–42.
5. Salun M. (2012) Struktura resursnoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv [Structure of resource potential of industrial enterprises]. *Komunalne hospodarstvo mist*. No. 102, pp. 170–178.
6. Schumpeter J. (1982) *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [Theory of Economic Development]. Moscow : Progress (in Russian).
7. Sirenko N., Syrtseva S. (2015) Resursne zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ahramykh pidpriemstv [Resource support of innovative development of agrarian enterprises]. Mykolaiv : MNAU (in Ukrainian).
8. Moiseenko T., Voitko S. (2014) Resursne zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv [Resource support of innovative activity of enterprises]. Kyiv : Alpha Advertising (in Ukrainian).
9. Hutorov O. (2010) Napriamy formuvannya staloho silskohospodarskoho zemlekorystuvannya v umovakh transformatsii zemelnykh vidnosyn [Areas of formation of sustainable agricultural land use in conditions of transformation of land relations]. *Bulletin of the Bila Tserkva National Agrarian University*. Vol. 4 (81), pp. 28–33.
10. Lazarenko P. (1995) Ekolohe-biolohechni osnovy sil'skohospodars'koho rajonuvannya terytorii [Ecological and biological foundations of agricultural area zoning]. Dnipropetrovsk : Porohy (in Ukrainian).
11. Katan L., Katan V. (2018). Ekonomiko-matematychnе modeliuвання resursnoho potentsialu pidpriemstv ahranoi sfery v dosiahnenni tsilei staloho rozvytku [Economic-mathematical modeling of balanced use of agricultural land in the framework of concept of sustainable development of agriculture]. *Agrosvit*. Vol. 6, pp. 3–7.

REFERENCES:

1. Polianska A. (2007) Resursne zabezpechennia rozvytku orhanizatsii v suchasnykh umovakh hospodariuvannya [Resource support for the development of organizations in modern economic conditions]. Available at : file:///C:/Users/Skynet/Desktop/%D0%A0%D0%9F/ 81.pdf (accessed: 21 February 2019).
2. Shatalova T. (1998) Resursy i optimal'nye razmery proizvodstva [Resources and optimal production sizes]. *APK: ekonomika, upravlenie*. Vol. 7, pp. 64–68.
3. Berezin O., Plotnyk O. (2012) Ekonomichniy potentsial ahramykh pidpriemstv: mekhanizmy formuvannya ta rozvytku [Economic potential of agrarian enterprises: mechanisms of formation and development]. Poltava : Inter-Hrafika (in Ukrainian).